

ТЫЗЭКЬОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ макъ

Голос
адыга

1923-рэ ильсүүм
пътхапам
кынчелжээнгээ туудыны

№ 10 (21739)

2019-рэ ильэс

БЭРЭСКЭЖЬЙИ
ЩЫЛЭ МАЗЭМ и 23-рэ

ОСЭ ГҮЭНЭФАГЬЭ ИЭП
къыхэтутыгъэхэр ыкчи
нэмэгдэх къэбэрхэр
тисайт ижүүгөтөштхэй
WWW.ADYGVOICE.RU

Адыгэ Республикаам и Правительствэ игъэзет

Іофтшэнныр зэрагъэцакІэрэм АР-м и Лышъхъэ лъыплъэшт

АР-м иминистрэхэм я Кабинет зичэзыу Іофтшэгъу зэхэсигьоу мы мафэхэм илагъэм Адыгэ Республикаам и Лышъхъэу Къумпыл Мурат кыщыгушыгээ, псэуплэхэм яшын епхыгъе Іофтшэнныр шъолырым щыгъэлъэшигъэн зэрэфаер кыууга.

Псэуплэхэм яшынкээ республикэм щызвешуахырэм, Іофтшэнныр зэхэшагъэ зэрэхъу-рэм къатегущыгаг Адыгэим и Премьер-министрэ игуадзэй Сапый Вячеслав. Ащ кызэри-иуагъэмкэ, 2019-рэ ильэсымкэ

гухэлъеу щылэр республикэм псэуплэ квадратнэ метрэ мин 270-м ехъу щышыгъэнныр ары. А планыр муниципалитетхэм атырагошагъ ыкчи ильэсым ыкэм нэс къэгъэлъэгъон пъэн-фагъэхэм анэсийнхэ фае.

Мы лъэнэкъомкэ гухэлъеу щылэр гъэцкэгъэнхэм фэш фэтэрыбэу зэхэтхэу унэхэр ёзшыхъэрэм хэбзэ къулыкъухэр Іэпилэгъу афхунхэ, яшуагъэ арагъекъын зэрэфаер АР-м и Лышъхъэ къыхигъэштигъ.

— Республикаам икъалэхэм ыкчи ирайонхэм зэкъеми фэтэрыбэу зэхэт унэхэр зытырашы-хъанхэ альэкъыщхэ площадкэ хъазырхэр ялэнхэ фае. Псэуплэхэм яшын ыкчи инфраструктурэм зэрэххъяштхэм епхыгъе

тхылъхэр ятыгъэнхэр Адыгэим щызэхшагъэ зэрэхъурэм АР-м архитектурэмэ къэлэгъэпсын нымрэкэ и Комитет лъыплъенэу пшээрэиль фэсэшы, — кылиагъ Къумпыл Мурат.

ТХЬАРКЬОХЬО Адам.

УзытехъэкІэ, макъэ къыгъэIущт

Адыгэим ыкчи Краснодар краим апхырыкырэ автомобиль гъогоу М-4 «Дон» зыфиорэм макъэ къэзыгъэуруэ тамыгъэ ращаагь.

Къэралыгъо компаниу «Автодорым» иресс-къулыкъу кызэритьгъэм-кэ, автомобилыбэ зэры-

клорэ гъогум щынэгъон-чыагъэр щыгъэптигъэ-нным мыш ишуагъэ къэ-клоцт.

— Машинэхэр зэры-клоэр гъогумапцэм кило-метрэ 35-рэ фэдиз зикъи-хэгъэ макъэ къэзыгъэуруэ

тамыгъакъэ ращаагь. Авто-мобилыр ащ зытехъэкіэ, водителым макъэр зэхе-хы ыкчи машинэр къэсы-

сэу регъажьэ. Зефэным ащ иягъэ къекырэп, ары паклошь, гъогум щыху-рэ-щышээрэм унаэ нахь тырыуегъадзэ. Мы тамыгъакъэм ишуагъэкъэ гъогу хъугъэ-шлагъэхэр нахь макъэ хъуштых. Сыда пло-мэ пшыгъэу къеклокы-хэрэ водителхэр ащ зытехъехъекіэ, зыкъашэ-жыщт, — кыщаагъ «Автодорым».

Автомобиль гъогум километрэ 1119 — 1542-м къыхиубитэрэм светодиоднэ нэфрыгъозэ 15 клаутирагъэуцуагь. Ащ щыщэу 5-р гъогурыклоныр гъэлорышшэгъэнимкэ автомат системэу «Спектр» зыфиорэм пшыгъагь. Ахэм яшуагъэкъэ гъогурыкло-ным изытет чыжъэкъэ лъыплэнхэ ыкчи икъэбар къаалекъехан альэкъыщт. Аварийн-щынэгъо чыпилэхэм уфэупцэ пкъэу 800 фэдиз атырагъэуцуагь водителхэм зыдагъэ-зэшт лъэнэкъохэр псын-кэ къафэхъууным пае.

— Статистикэм къы-зэригъальягъорэмкэ, гъо-гу хъугъэ-шлагъэхэр нахьыбэрэмкэ цыфхэм ялажъэкъэ мэхъух. Ава-риихэм япроцент 95-р водителхэм ялажь. Ар къыдыхильтээ, Іофтхъебэ гъэнэфагъэхэр компанион зэрхэх ыкчи непэрэ шапхъэхэм адиштэрэ гъогу системэу цыфхэм яхэукъоныгъэхэр дээзыгъэзижыщтыр егъэпсы. Къэбарыр къа-лекъэзигъэхэрэ тамыгъэхэм ямызакью, фэофэшэ зэфэшхъафхэр зыхэтхэ зыгъэпсэфыпэ чыпилэхэр водителхэм апае автомобиль гъогу-шхохэм ахагъэуцох, — щихагъэунэфыкыгъ къэральго компанион.

Транспорт щынэгъончъэним ылъэнхыокъэ лъялэхэрэ политикэу зеклорэм изы laxхэу щыт гъогум щынэгъончъагъэр щыгъэптигъэнимкэ «Автодорым» зэрихъэхэрэ тофхъабзэхэр.

Этнографическе къуаджэм ишІогъэшхо къэкІощт

Урысые Федерации ишъолырхэм япащэхэм я Советэу УФ-м 1екыб къэралыгъо Іофхэмкэ и Министерствэ дэжь щызэхэшагъэм изэхэсигъо бэмышлэу щылагъ.

Урысыем зеклоу къихэхэрэм япчагъэ нахыбэ шыгъэнэм ыкы шольырхэм ашкэ мэхъанэу ялэм афэгъехыгъэ зэшохыгъэнхэ фэе Іофхэмкэ аш щатегушылагъэх. Адыгэ Республика и Лышхэхуу Къумпилы Мурат аш къызашгүштызм къизэрхигъэшгүштызм, республикэм зеклоным иххоныгъэ мэхъаншо Ѣыраты ыкы Іофхэмхэхэу зэшуахыгъэхэм яшуагъэхэе ильэс къес Адыгэ им зызыптыханэу къаклохэрэм япчагъэ проценти 5 – 8-кэ нахыбэ мэхъу.

Мы аухыре ильэсхэм зеклоным зиушомбгүнүм пае Республика ипащэхэм бэ зэшуахыгъэр: хъаклещхэр ашых, гъоххэр зэтагъэпсихъех, къаклещхэр ашых, жыыхэр агъецкэлжых. Чыпэлэ зэфэшхъяфхэм газыр, электричествэр алеклахъэ. А пстэуми адаклоу ахэм афэгъэзэгэе цыфхэр зэгупши сэнхе фаер ахэр зэкэ зыгъэфедэштэр нахыбэу къытфэконхэр, тичылхэр агу рихынхэр ары. Джырэклэ тыхээзыцхынхэрээр тичылоп дах, титариххархеологическэ саугэтхэр ары. Ау ахэм язакъокэ икъущтэп, джырэ зеклохэм ашлогъэшгъюнэу зэрагъашэм, зэрагъэлэгъум ашлогъюу бэ анаэ зытърадзэрэр. Зигъэпсэфын захвэр арэл зеклоу зыфаер, нэмыкэ цыф лъепкхэм якультурэ, яискусствэр ашагъэлаплэх, къихэхэрэри ашлогъэшгъюнэу къаклещхэр.

Адыгэим туризмэмкэ хэхъонгэе гъэнэфагъэхэр зеришыхэрэм укылпкырыкызэ къеплон пъэхынтыгъэцэд Республика гулчэу Мыекъуапэ этнографическэ къуаджэу «Адыгэ щагу» зыфиорэр Ѣыгъэпсигъэмэ шуагъэ къызэртиштыр.

Болгариемэ Румыниемэ сазыщэм синергийгъэ хъугъэ зеклохэм лъешэу ашлогъэшгъюнэу аш фэдэ къуаджэхэр къызэрэзаплыхъэхэрэр. Болгарием икъалэу Габровэ ичыпэлэ

шоигъу, ежь ильэпкье къизхэхэгъэ лъепкыимрэ яшэн-хабзэхэр зэрэзэтекъихэрэм защигъэгъоззенеу, нэпэепль гори Ѣыгъфынам иамал иэнэу ар фай. Зеклоу къызыклюжыкэ анахэу зэрэупчыхэрэ къыльэгъугъэр, къызэхихыгъэр ыкы нэпэепльэрэ къызэхихыгъэр ары. Къытыжыре джэуапымкэ къэшошэ зыдэшылагъэр ыгу рихынхэмэ в римыхыгъэмэ.

Нафэу зэрэштымкэ, зеклохэр нахыбэ хъунхэмкэ зишувь э къаклохэрэм ашыщых лъепкье художественнэ 1ешлагъэхэр. Нэмыкэ цыф лъепкхэм якультурэр яискусствэр защагъэгъоззенмкэ ахэр амалышоу Ѣытых ыкы бэ ахэм къаклещхэр. Аш фэдэ пкыгъохэр тарихь гьогоу лъепкхэм къаклещхэм инэпээл фэдэу унагъохэм ашагъэлаплэх, къихэхэрэри ашлогъэшгъюнэу къаклещхэр.

Румынием икъалэу Бухарест дэжь къыщызэуахыгъэ шхъэхыхыгъэ музэри зеклохэм лъешэу агу рехь. Аш хъэхэе румын къуаджэм итепль унэту дэгьюу къыкъэзгъэцорэ комплексир. Унэ цыкъухэу мыш Ѣагъэпсигъэхэм лъепкье 1ешпэхысэ гъэшгъюнхэр ашагъэх. Джаш фэдэу лъепкье шхыныгъохэр шхэпэлэ цыкъухэу мыш 1утхэм ашагъэхазырых.

Аш ехьшыр Египет, Каир дэжь, Ѣысльэгъугъэр. 1ерышигъэхъунэнхыкоу аш Ѣагъэпсигъэхэм «Фараонхэм якъоджэ цыкъу» зыфиорэр Ѣашыгъ. Ижырэ египтянхэм Ѣылакъу Ѣаагъэр аш унэту къыкъегъую.

Мыш ишагу пчагъэу зэтэутыгъ. Мэлхэр, пчэнхэр зыщыхъухэр Ѣагур шхъяфы, яинаагъэхэ зэрэштыгъэхэм фэдэу агъэпсигъэхэм пэуалъхэм унэту хызымтэй ехыгъэ пкыгъохэр аштэлэгъух. Зеклохэм ренеу ягусэх экспуроводыр, суретхэр, художественнэ 1ерышихэр зыщащхэрэ тучанхэри комплексим хэтих. Зеклохэм лъепкье шхынхэм ахэлэнхэм иамал я. Аш нэмыкэу мыш дэгьюу къыщыдалтыгъэхэм ашыщ гъогум техажыщхэм зеклохэм зепханхэкэ 1ерыфэгъоу Ѣытхэ шхынхыгъохэр зэрафагъэхъазырхэр. Нэпэепль горэ ымыщэфу зы нэбгыри хэгъэгоу къызэдэкуагъэр къыбгынэрэп.

Адыгэ Республика и муниципальнэ образованиехуу турист гъогухэр зыпхырыкыхэрэм яловышихэм «этнографическэ къуаджэклэ» заджэхэрэм ягъэпсын ялах хашыхъэм, лъэнэ-къуббэмкэ яшуагъэ къызэрэхъохтыйм уехъырэхъышнену Ѣыт. Лъепкье культурэр зэлъягъэшгъэнхэмкэ, художественнэ лъепкье 1епэщыхэм яшын зэгъэушомбгъуягъэнхэмкэ, цыф лъепкье зэфэшхъяфхэм язэфыщтыкэхэр гъэптигъэнхэмкэ амалышоу ар Ѣыт. Чыпэлэ бюджетри нахь къыгъебаишт.

Къэндаур Исмахыл.
Адыгэ Республика и нахьыжхэм я Совет хэт.

Зеклоныр

Мин 457-м нэсигъ

Зеклон хъызмэтим Адыгэим хэхъоныгъэ гъэнэфагъэхэр Ѣишигъэхэу 2018-рэ ильэсир икъыгъ. Федеральнэ программау «Урысые Федерации хэгъэгүй къоц 1екыи 1екыб зеклоныр Ѣызэхэшгъэгъэнхэр» зыфиорэр чанэу хэлэжьагъ. Аужыре ильэсиллым къыкъоц туристических объектхэм, шханхэм, зыгъэпсэфынгъэхэм ягъэпсын сомэ миллиарди 4 фэдиз тырагъэкъодагъ.

Икъыгъэ ильэсим Адыгэим зыщызыгъэпсэфыгъэ пчагъагъэр нэбгыре 457-рэ зэрэхъугъэр Адыгэ Республика туризмэр зыгъэпсэфынгъэхэм и Гъэлорышланлэ ипащэу Къэлэшьэо Инвер игуапеу къыуагъ. Пчагъагъэм зэрэххъуагъэм лъапсэ фэхъугъэхэм ашыщу аш ылтыгъэрээр Республика хъугъэ-шхагъэхэм япхыгъэ туризмэр зыкъызэрэштигъэр ары. Адыгэ къуас ифестивалеу гъэреко зэхашгъагъэм изакъоми, нэбгыре мин 13 фэдиз къеклопгъагъ. Фестивалын нэмыкэу хъалыжком и Мафэрэ хъэ къэшагъэхэр къызышэпчэхэрэ зэнэхъо-къухэмрэ ильэсим ихъугъэ-шхагъэ анахь гъэшгъюнхэу Урысыем Ѣагъэфагъэхэм ахалтыгъэрэх. Къихъагъэ ильэсим ахэм язэхэшэн федэлнэ гулчэр къыхэлэжьэшт. Лъепкье статус къызфагъэшьошагъэхэе хъугъэ-шхагъэ гъэшгъюнхэу зэхашхэхэрэм якъэбар ахэр зыльэгъугъэхэм зэбгырах. Адыгэ къуас зэрэххъуагъэр зэрэххъуагъэр зэрэххъуагъэр зэрэххъуагъэр аулжык.

Икъыгъэ ильэсим хъалыжком и Мафэрэ нэбгыре мин 15 фэдиз къеклопгъюнэу зэхашаклохэр мэгугъэх.

Къымафи гъэмафи дахэх

Лэгъо-Накъэ къымафи зыщигъэптыгъ, ос фыжыбызэр метрэм ехуу икууагъэу тель. Къушхъэхэм защиызгъэпсэфыныр зикласэхэр дэсигъо мафэхэм мыш къыщызэрэугъоих, лыжэхэр, 1ажэхэр, осым ыкылу Ѣызекъорэ техникэр агъэфедээз къыщачыхъэ, загъэпсэфы.

Кавказскэ муниципальнэ биосфернэ заповедникам бэшагъэп къымэфэ экологическэ турмаршрутэу «Зимний Абадзеш» зыфиорэр къызызэуихыгъэр. Снегоход закъохэр архы маршрутам узэрэрыкъошьщхэр. Пешхорыгъэшъэу маршрутыр агъэнэфагъ, къэгъэзаплэхэм тамигъэхэр атырагъэуагъэр, зыгъэпсэфынгъэлэ зыпэлэ гъытэ Ѣагъэпсигъигъ.

Осыхо зытльхэ чыпэхэм лъэсэу къащыкхъаныр псынкыагъоп. Зыми фэмыдэ зыпэлэ хъалэмтэир зыльэгъухэ зышоигъохэр осым къыхэнхэм тещинхъэх. Арыш, снегоходкэ къэпчыхъэм ары зыпэлэ дэхабэ къушхъэхэм зыщыпльэгъущтыр. Къушхъальэхэм Абадзеш, Ошутен гъогур ахырэкы,

къушхъэхэм Чыгушхъх, Джыгыу, Тыбгэ, Джемарыкъу, къушхъэтхыхэу Ассарэ, Ачъэшхо, 1еэбг ядэхагъэ нэр пэлахы.

Заповедникам ипресс-къуулкыу макъэ къызэргиэгъэлжээмкэ, къымэфэ туристи-ческе маршрутэу «Зимний Абадзеш» ильэс заулэ хъугъэ цыфхэм къащыфы-зэуахырэр. Чыопсыр шхонтабзэу гъэмафэм зыльэгъухэрэм ос чэгэх ахэр зыхъухэкэ нахь гъэшгъюнхъэхэу къащжхуу.

Абадзеш удэзыщээрэ маршрутам зыныбжэ ильэс 18 маххуугъэхэр тырга-хъэхэрэр. Маршрутыр мэлтэлфэгъум и 15-м нэс зэуухыгъэшт.

ШАУКЬО
Аслынгугаш.

УДЖЫХҮУ Марет: «Сильяпкъ сишиуагъэ екIы зыхъукIэ, сэтхъэ, кIуачIэ къысхельхъэ»

Мы бзыльфыгъэм тигъээз имызакью, нэмикъ къебарлыгъээс амалхэм бэрэ итугу аашашы. Адыгейми, іекібы къералыгъохэу тильепкъэгъухэр зыщыпсэухэрэми ар дэгъо ащызэлшаша. Адыгэ Лъэпкъ театрэм иартисткэу ильэс 40-м ехъуугъэу юф зышишіэрэм къыклоц зыхэтхэм, цыфхэм зыкъаригъештэн ылъэкыгъ.

Джеджэхъаблэ щаптугъэ пшъешэ къызэркю цыклоу урысыбзэ тэрэз зыдумыльгъэр ащ фэдэ хъуным пэчижъагъ, ау сидигъу къехъопситыгъ, ыгу ильгъигъ. Джиро цыклоу телевизорым къыгъэлэгъорэ балетэу сыхат пчаягъэрэ клоэр «Шелкунчикын» Майя Плесецкаяям ямызыщэу ялтын ылъэкыгъ.

— Бэмышшэу сипшъешэгъэйоу, сигүнэгъуягъэу Джармэкъо Симэ сибу къыгъэкъыжыгъ, — къеуатэ Марет, — «Май, (ары къызэрсаджэштыгъэхэр) къеошлэжка орэд пшыжыгъэу артист сыхуущт сэ» зэрэгто зэптыштыгъэр? Адыгэ гущыгъэйеу «Бэрэ плюэр мэхъу» зыфиорэр шыыпкъэ. Синасып къыхы, сэнаущыгъэ зыхэль ныбжыкъехэу къыхыгъэхэм сахафи театрэм, музыкэм ыкчи кином я Институтэу Ленинград дэтэм сиччэхъанэу хъугъагъ.

1976-рэ ильэсэм Адыгэ студиу Мие-куупэ къезыгъээжыгъээм хэтэу Уджыхуу Марет къеклохыгъэу непэ къыненсэгъэми Лъэпкъ театрэм юф щешшэ. А уахтэм къыклоц артисткэм роли 100-м ехъу (адыгабзэки урысыбзээки эхэтэу) къышыгъ. Образзу къыгъэлэгъорэ пэпчъ гъэшшэйонэу, кло-цикърихъээ, мэкъе гъэуцугъэ чанкIэ угу къылтыгъэсэу къызэритырэр умыгъэшшэйон плъэ-къирэп. Жанрэ анахъ щхэним къыщегъэжъагъэу гухэкъышхом нэс зэфэдэу еплтыхэрэм алъигъэйсэн ельэкы.

— Адыгабзэки къесшыре рольхэр нахъ къыспэблагъэхэу щит, нахъ сагъатхъэ, — elo Марет. — Урысыбзэки къесшыхэрэс сэ сизэрэфаам фэдэу зыкъесымыгъэльгъошоу сеплэ. «Характерная актриса» зыфалорэм нахъ сифэд. Зыгорэм фэдэу зыкъыпшыжыгъ

Шумрэ дэхагъэмрэ афэлэжъэнэу цыф пстэури Тхэм дунаим къытырэгъахъо. Ау зэкIэри ащ тетэу зекIорэп, зым къин ежьми ылъэгъузэ нэмикъхэм иягъэ аргъэкы. Адрэр ыгукIэ къабзэу апэгъокIызэ, рихыыжъэрэ юфхэри зэпэфэх, иунагъокIи, иныбджэгъухэмкIи зэкIэри къидэхъу. Ар насыпыгъэу зыфельгъужы. Джащ фэдэ цыф непэ сыйкъызтегущыгъэ сшоигъор. Тишэн-хэбзэшшуухэр къыткIэхъухъэхэрэм ахэзыльхъэу, адигабзэр зыгъэльапIэу Уджыхуу (Биданыкъо) Марет.

Ныр дэгъоу къыздэхъу. Сицыгъупшэрэп апэдэдэ зрителэу сицагъэх хъблэшхъэ ньюхэр. Щэджэгъо зыгъэпсэфыгъом зызэхэтысхъэхэкIэ къысаджэштыгъэх «Mou Мэты зыкъыпшыжыба» алоти. Фэдэ дэдэу зыкъызэрэсшыщтыгъэм лъешэу ыгъатхъэштыгъэх.

Уджыхуум ролэу къышырэ пстэуми пшъэдэкыгъ ин афырилэу якIуалэ,

ришэе пчаягъэм адигэ бзыльфыгъэу ыкъуиблырэ ишхъэгъусэрэ хъадэу къызыфыдашжыгъэм ыгу щыхъэрэ-шышээрэп апашхъэ къибгъеуцоныр, зэхябгъэшлэнэр ышшэхыгъэп.

Мы едзыгъомкIэ актрисэм лъэпкъ зэхэшшо зэрилэр, ильэпкъ гукIэгъоу, гумэкIэу фырилэр къыгъэлэгъуаль.

Уджыхуу Марет Адыгэ Лъэпкъ театрэм

тыдэми сэкIо, игумэкъхэм сагъапэ, зэукихэм саҳэлажъ, — elo сицушигъэтуу. — Ащ зыгорэ фасшэ зыхъукIэ, сэтхъэ, кIуачIэ къысхельхъэ. Уахти хэсэгъуатэ, ситворчестви банигъэ къхельхъэ.

Уджыхуу Марет иофшIэн зэрифэшшуашэм тетэу осэшу къыфашыгъ. Щытхууцэ зэфшэхъафэу къыфагъэшшошагъэр бэ: Урысые Федерацием ыкчи Адыгэ Республиком язаслуженнэ артист ыкчи Адыгейим инароднэ артистк, «Адыгейим и Щытхуузехъ» зыфиорэр ашшээрэ тыныр.

— ИофшIэн зебгъэжакIээп ащ фэдэ щытхууцэхэм уягушысэрэп, — къеуатэ Марет, — Иэпэлэсэнгъэр къызэрэ-зыкIэбгъэхъащтым нахъ ыуж уит. Ильэс пчаягъэм улажьеу, къыбготхэр къыхагъэшхэу, о гу къызыпльямыткIэ гукъо мэхъу. Ау ТхэмкIэ шыкур, сиофшагы пащэхэм къальгъуугъ, сихагъэунэфыгъигъ. Анахъ баинигъэу сиэр цыфхэм лытэнгыгъэ къызэрэсфашырэр ары. Урамым сиетми, тучан сиичхагъэми, чылагъохэр къэткIуухъэхэм сийкъызэрэшшыгъэрэ пстэуми апэ исэгъэшты.

Народнэ артисткэм итвроческэ гъогу дэгъоу зэрэзэтэуцугъэм фэдэу унэгъодахи ышшэн ылъэкыгъ. Тильэпкъэгъоу Шам къикъыжыгъигъ Биданэкъо Аднан шхъэгъусэ фэхъу, зэгурюлоху, зэдэлжүххэу ильэс 15 къызэдагъэшшагъ. Шъэуитуу къафэхъу. Ау Ѣынэгъэр о зэрэгшоигъоу хъурэп, гухэкI нахъ мышшэми, жыыпсэу Аднан идуний ыхъожыгъ. Марет изакьюу къэлэцыкъухэр къыфанэхи, ыгу ымыгъэкIодэу алъэ тиригъеуцонх ылъэкыгъ. Нахъижъу Кошбай псэольшэшт институтыр къуухыгъэу юф ешэ. НахъкIэу Нарт іекібы къералыгъубзэхэр зыкъызэрэгъэшшэрэ факультетым щеджагъ, ау творчествэм нахъ фэшагъ, музыкэм ылъэныкъоцэ зигъэзагъ.

— Сицагъэгъусэрэ сэрырэ, мыбэми, тиорэ тишшэрэ зэхэлэйэ, тыйзэгурюлоху, тицэгъыгъигъ, — игукъэкъыжхэмкIэ тиуцыгъэгъу къыддэгүащэ. — Лъэпкъ театрэм сириартисткэу, адигабзэм сиофлажъэу зыэрэшшытим ар лъэшэу руғушоштыгъ. Тиклалхэр игүүсэхэу къэгъэлэгъонхэм къыралыт, ялгыщтыгъ, ишшошхэр къыриуалыщтыгъэх.

Марет непи итвроческэ амалхэм зэрахигъэхъоштым емызэшэу юф дешэ. Адыгэ лъэпкъэу зинеуцырэ мафэ фэгумэкIэу, ыкIуачIэ зыфигъэорышшэрэм, артисткэр шу ельэгъу, шхъэкIафэ фешы. Джары «насыпыгъ» зыфалорэр.

Образэу къыгъэлэгъорэ пэпчъ гъэшшэйонэу, къоцырыхъээ, мэкъе гъэуцугъэ чанкIэ угу къылтыгъэсэу къызэритырэр умыгъэшшэйон плъэ-къирэп. Жанрэ анахъ щхэним къыщегъэжъагъэу гухэкъышхом нэс зэфэдэу еплтыхэрэм алъигъэйсэн ельэкы.

образ пэпчъ инэшанэ къыхегъуатэ, ар еплтыхэрэм агу лъыгъэсэу къызэригъэлэгъоштым сидигъуу пыль. Гущыгъэм паэе, спектаклэу «Гощэунай» зыфиорэрэм революционеркэу Шэуджэн Гощэунана ироль артисткэ ныбжыкъэм къызэриштыгъэр илошшагъе анахъ дэгъухэм ахальтагъэу щит. Игугуу къэсымышын слъэ-къыщтэп Къуекъо Налбый ирассказэу «Абдзахэмэ ян» зыфиорэрэ Марет къызэрэдэжэн зэрильгъэгъэ шыкIэрэ зыими зэремыгъблагъэшшущтыр.

— А тхыгъэм зэхахъэм сыйкъыщеджэным ыпекIэ унэм бэрэ зыщызгъэсагъ, сиуу зэхахъэм, сыйгъимэ, сийсэжъимэ, лъыгъысыдэжжызэ, — ыгу къекъижыы Марет. — Сида пломэ зэхэхъэшхом оунэпс къышемыжэу, къыодэуцт нэбгы-

иартисткэу зэрэштым, адигабзэм юф зэрэришшэрэм арэгушо. Артист дэгъубэ зэрэтилэр (Клырашынэ Фатимэ, Зыхъэхэу Зауррэ Мэлайчэтрэ, нэмикъхэри), ахэм цыфхэм уасэ къазэрафашырэр къыхегъэшти. Ащ зэрилтырэмкIэ, сид фэдэ роли Лъэпкъ театрэм иартист къешыми, алерапшэу лъэпкъир зыгъэгумэкирэр къыдилытэн фае.

Мариет итврочествэ театрэ закъоп зэхыгъэр, ар республикэм иобщественэ шылакIэ чанэу хэлажъэ. ИгъэкIотыгъэ зэхэхъэшхохэу республикэм щыкълохэрэм бэрэ язещаклоу къыхэгъигъ, адигабзэм иегъэджэн пыль, общественэ организацьеу «Адыга Хасэм» изэхэшэн, игъэлэсэн апэу хэтигъэхэм ащыш.

— Сильяпкъ сишиуагъэ зыщекъыщтым

Хабзэм, бзэм изехъаклох

Театральнэ кіләццыкlu купэу «Щыгыжыем» ымакъэ зылурэр ильэси 10-м ехүгъ. Аш икъегъельэгъонхэр бэрэ социальнэ хытыухэм арытльагъохэ хыугъэ. Адыгабзэр шу зыщальэгъурэ, ныдэльфыбзэкэ зыщигушыэхэрэ, адигэ хабзэр зыщизэрахъэрэ унэгъо цыкlu мыр щит. ТиньбжыкIэхэм ящисэтхып! «Щыгыжыем» народнэ артисткэу Уджыху Марет ыцэ пытэу епхыгъ. 2018-рэ ильэсэу дгээктэжыгъэм къадэхъугъэм ыкIи ильэсыкIэу къихъагъэм гухэлышлоу зыдаыгъхэм афэгъэхыгъэу театральнэ купым ипащэ гущиэгъу тыфэхъугъ.

— **Марет, жуагъоу къиха-нэу псынкэу клюсжыхэрэм «Щыгыжыем» афэмыдэу, ильэси 10 хыугъэу юф ешэ. Ар сидэущтэу къижкудэхъура?**

— Гухэл гэнэфагъэрэ шылэ-рьлыг пытхэмэрэ зыдэтыгъхэу мы купир зэхэтшэнэу зэрэху-гъэм ар ишыхъатеу сэлтигэ. Тиофшэн зэрэлтыкотэштим темызэшчуу шыкIехэр, амалхэр кыфэтэгъотх. Адыгэ льэпкыым шуульэгъоу фысилэр, тишэн-хэб-зэ зэхэтыхIехэу зыфэдэ къэ-мыхъугъэу тызэрэзеклохэрэр а зэпстэум алъапс.

— **Пшэриль шъхъаэу купым иэр къыталаа.**

— Анахь шъхъаэу тызэрэгъуа-зэрэд адыгабзэм ригушиэнхэр, льэпкэ хабзехэр льдэгъектэнхэр ары. Сыда пломэ льэпкыир ахэм щагааэ.

— **Сыдым угу къыгъэкигъа мыш фэдэ куп зэхэпшэнэр?**

— 2008-рэ ильэсэм Iекыбым къикыжыгъэ тильэпкэгэу нэб-гырэ заулэ бзэм сывэрэпилыр кызыашэм, яклалхэм адыгабзэр язгашэмэ ашоигъоу кысэлтэ-лугъэх. Бзэ цунтхагъэр къахэ-мыхшэу, республикэм зэрэшыг-щыIехэрэм фэдэу якIепццыкlu-хэм бзэр агульханэу фэягъэх. Апэ нэбгыри 6-кIе едгъажы, къахахъозэ нэбгыре 20-м нэсигъ. Ильэси 5 — 6 аныгъигъэр. Ахэм ашыщхэр джы къынзэсэ-гъэми купым хэтих: Биданэко Тембот, Кайхан Нэрыс, Хыдзэл Псээн, Цопсынэ Эльбруз.

— **Марет, сывэрэццыгъуазэм-кIе, къылфащхэрэм адыгаб-зэр амышэу, къызыгурымы-лохэрэри ахэтых. Къинба аш фэдэхэр сценическэу къэбгъэ-гущыэнхэр?**

— Сэ ахэр артист сшынхеу арэп зылж ситир. Адыгабзэм ригушиэнхэрэу згэсэнхэр ары. Ау театрэм фэшагъэ хуунхэр, юф-тхабзэхэм язещаклохэр къахэхкынхэкIи хун. «Щыгыжыем» куп нахыжъям хэтхэм юф адэшэнхэр нахь псынкагъ, сыда пломэ ильэси 10-кIе узэкIе-

иэбэжьмэ, бзэм изытет нахышшуу. Езгэдажхэрэм янэ закъохэр арымэ бзэр зылекэ-зыгъэу щитыгъэр, джы янэхэм, янэххэм ашэрэп. Аш юфыр нахь къегъэхыльэ. Анахь къэ-зыгъэхыльэжырэри адрэ бзэх-хэм афэдэу щыэнгъэм, гээ-

сэныгъэм адыгабзэм имэханэ къызэршечыгъэр ары. Тыбзэ икъызэштэгъэнэнкэ тызыщигулы-нэу къенэгъэ закъор тэ, адыгэхэм, «зыкъешэж», «зыхэш-хьюхъ» къытхэфэжынэр ары. Къытклюхъэхэрэм ныдэлтфы-бзэр алытумылхъэмэ льэпкыр клюдыхышт.

— **Ятлонэрэ купым игуу-къэлшигъ. Аш нахь тыщыгэ-гүзээба.**

— «Щыгыжыем» къиха-хэхэмэ зышоигъохэу зыкъыс-фээгъазэхэрэм япчагъэ зэрэ-хахъорэм ыкIи нахыж купым зэрэдимыштэхтхэм къахэкIеу джыри ныбжыкIе куп штагъэ. Ахэри нэбгыре 20 мэххүх. Нэб-гыре 36-рэ къыращэлгэгъя, ау аныбжыкIе фэмыхъязырхэу слытагъехэр штагъехэп.

— **Купитум узы нэбгыреу юф ашэпшэнхэр эшэхэп. Ар о сидэущтэу бгээпсыра?**

— ШылыкIе плорэр. Сэ джы

сизакъоп, силофшэгъухэу Хъалэ-щэ Санетрэ Даур Жаннэрэ сиэпэйэгъух. Ятлонэрэ купэу тштагъэм льэшшуу тигу атеклу-дэштыгъ. Къэгушыэштхэр хэгъэ-кIи, ятюорэри къагуруюштыгъэп ыкIи ашлогъешэгъоныгъэп. Са-быим сыйд ебгъешштми, ап-рапшшуу ар шогъешэгъони фае. Етланэ езгэжьагь титарихъ бай, гэшэгъон апэ урысыбзэкэ къафесулатэмэ, адыгабзэкэ яс-южыз. Гущиэм пае, Саусы-рыкю машор къызэрхыгъы-гъэр, аш лыгъэу къыхэфагъэр, Сэтэнэе гуашэ ишүгъэ, нэмыкI-хэри. А къэбархэр ашлогъешэ-гъон хуульгэх, уччэхэр къатыхэу аублагъ. Джы уахтэм къыгъэ-лээшт тиофшэн къыкIекло-щтыр.

— **Марет, икъигъэ ильэсэ-юфшэгъэ макэл шууилагъэр, бэрэ районхэр къэшүклюхъа-гъэх, концертыбэ къэшүтүгъ. Ахэр зэкэ социальнэ хытыу-хэм арытхэу тльэгъугъэх. Дгээ-клюхъа-гъэх ильэсэм изэфхы-сэж къэлшигъэмэ дэгъугъэ.**

слыэкыщт къытэлтигъэх еджак-клюхэм льэшшуу агу зэрэрихы-гъэр, къытфэрэзэхэу зэрчэлкы-жыгъэхэр. Мы къихъагъэ ильэс-ми адрэ районхэри къэлэлтэ-зүгъэхэш, Тхъэм ыломэ, тяблэ-гъэт.

— **Программэ гъэнэфагъэ шууилэу щита?**

— «Щыгыжыем» сыхати-щым телъйтэгъэ программэ къыгъэльэгъон ыльэкы хуульгэ. Сабын къызэрхыклюхэм, мыарт-истхэу, ныбжэ зэфхыхаф зиэхэе цыфхэр къяпплыхэу аш фэдиз уахтэм зыкъягъэшыныр Iешэхэп. ЕджапIэхэр аримэ тэздаклорэр, та��ыр 40 — 45-м тельтигээ тиограммэ къы-хэтхэх. Сыда пломэ аш нахьыбэ цыклюхэр щысышшухэрэп.

— **Марет, сценариехэр тыйд-къишишуххэра?**

— «Щыгыжыем» къышы-хэрэ къэгъэльэгъонхэм ясцена-рииехэр сэ сэтхых, сыда пломэ къэлэццыклюхэм апае тхигъэу щиэрэ макэ. Ау бэрэ сэгээфедэх титхаклюхэу Къуекю Налбий итхыгъэхэр, Нэхэе Руслын иусэхэр, нарт эпосым къыхэхы-гъэр. Гущиэм пае, «Сэтэнэ-эрэ Орзэмэрэ япчиналээ», «Лъэпшэ игыгъупчээ». Сыдым ымыуаса Нэхэе Руслын иусэу «Адыгэ къуйай» зыфиорэр?! Аш къышео: «Адыгэ къуаер къышшо зэлтэгъагь, адыгэ ныом ынэгу къэлтигъагь...». А сатыритум имэханэ ины, сыд фэдиз гуфээ-ныгъа мыш къыгъэлтэгъуагъэр? Нэгү фэбэ ихыгъэ зиэ ныом, ипхээрэльф цыклюхэм аригъэш-хышт къуаум шуульгэгъур хиль-хьээ рехы.

Джаш фэдэу, льэпкыым ишэн-зэхэтыкIехэри игээктэ-гъэу зэрагъашэх, къагъэлтэгъох. Нысащэр, нысчищэр, льэтэгъэ-уцор, кушэхапхэр, цэлдаор клапщэм дыхэтэу, нэмыкIхэри адыгэ артист цыклюхэм къашы. Адыгэ усэхэм къяджэх, урыс пшишэхэр адыгабзэкэ зэдээкы-гъэхэу къагъэлтэгъох — «Хъя-лажъий» («Колобок»), «Унэ

цыклюхэр» («Теремок»), «Бэлэдж» («Репка»). Къэлэццыклюхэм льэ-шшуу агу рихъэу мыхэр къашых. Мыш бзэм изэгъэшшэн нахь къеъэпсынкI.

— **Сыд фэдэрэ куп зэхэти шуашэхэр ишцыклагъэх, кыз-зэршүклюхъэхэрэми, жууль-федэхэрэ 1эмэ-псымэхэми мыльку ящыкагь. Ахэр сидэу-щтэу зэшшошуххэра?**

— Титеатральнэ куп обще-ственне движениеу «Адыгэ Хасэм» ытэмэ чэгъ чээтэу щи. Правительствэм Адыгэ Хасэм къыртигъэ мылькум къихахи, нэбгыри 8-мэ апае шуашэхэр тфарағьэдигъэх. Джыри 12 ти-щыкагь, ахэм охьтэ гъэнэфагъэкэ хъафэу къалахых. Джаш фэдэу районхэр къызэрэкткуюхштхэм ягофыгъуи Хасэм итхаматэу Лымышэкю Рэмэ-занэ къытфызшүихыгъ. Адыгэ Республиктэм гъесэнгызэмкIэ ёкыи культурэмкIэ иминистер-ствэхэм аш зафигъэзагь, гъесэн-гызэмкIэ Министерствэм еджа-пIэхэу тыйдэлштхэм макэ аретэгъэ, культурэмкIэ — автобусыр къытеты.

— **ТапэкIэ гүхэлышлоу зыдэшшүүгъхэм тильэз-еджэхэр ашыдгъэзгэзэхэмэ дэгъулаа.**

— Тикуп ыцэ къэдгъэшлэпкье-жыныр анахь шъхьа! Аш имэханэр — щыгыжъые пэпчъ щыгыжъяцэм къегъэпсы. Щы-гыжъяцэм аш хэлтиэр нахьыбэ хууныр, адыгабзэм тапэкIи зед-гъэшшомбгынуури тиэбутигъэп. Мыхэм афэдэхэр нахьыбэ хъуухэ къэс тильэпкь иныдэлтэфыбзэ чинэнэм ишынагь шъхьащыты-щтэп. Зы купым джыри зы кы-зэрэгоуцаагъэр къыхэсэгъэщи.

— **Тильэпкь ыцэ чыжъэу жуульгэлоу, адыгабзэр зээгыг-шэхэрэми япчагъэхээ хахьюу джыри бэрэ шууилошшэн лыклюхэнэу шууфэтээ! Опсэу гущиэгъуу укызэрэфтэху-гъэмкI.**

Я 4 — 5-рэ нэклюбъохэр зыгъэхъазыгъэрэшшынэ Сусан.

Цыфыр ыкIи поэзиер

ГУКЪЭБЗАГЪЭМ ИГҮНДЖЭХ

Зэльашэрэ гъесэгъэ-еджагъэу Цуамыкъо Тыркубый Нухье ыкъор Шэуджэн районом ит къуджэу Къэбэхъаблэ щилэ мазэм 1941-рэ ильэсэм къышыхууь. Ильэс 76-у кыгъэшагъэм щыщэу ллэшэгъуныкъо Іэпэ-цыпэм шэныгъэ хъасэм хэтыгь. Я 50 – 60-рэ ильэсхэм адигэ художественнэ-литературнэ критикэм игъеунэфын 1офишхо дэзышагъэхэм ашыц, литературнэ критикэмкэ тхыгъэ дэгъубэ, 1офишэгъабэ ил.

Тыркубый ытхыгъэхэр 1959-рэ ильэсэм къышуублагъэу къыхиутиштыгъэх. 1966-рэ ильэсэм къыщегъэжъагъэу Адыгэ къэралыгьо къэзегъэдже институтын урыс ыкIи 1еккыб хэгъэту литературамкэ икафедрэ 1еклэзегъэдже шхъялайу, идоцентэу, ипрофессорэу, АКУ-м ильэпкэ факультет идеканэу 2003-рэ ильэсэм нэс, етланэ а факультетын урыс литературамкэ ипрофессорыгь, филология шэныгъэхэмкэ докторыгь, щээфэ хъалэлэу литературам щылэжъагь. Адыгабзэкэ къыдигъэкыгъэх литературанэ-критическэ статьяхэр, литературоведческэ 1овшагъэхэр дэтхэу: «Гъогукэхэм яушэтын», «Цыфыгъэм фэбэнэрэ паслээр» зыфиохэрэр.

Урысыбзэкэ къыхиутигъэх «В со-звездии сияющего братства», М., 1976, «В ритме эпохи», Налщык. 1986, нэмыкхэри.

Ау сэ непэ къыхэзгэшшэу, зигугуу къесшы сшоигъор Цуамыкъо Тыркубый иусэ тхылъэу ныбжыкIэзэ, ильэс 26-м итэу, «Жъохъохчэ» (1967) зыфиоу къыдигъэгъэхар ары. Шэныгъэ куумкэ зимишьазэу, тхэн-гупшысэнир къыхихыгъагъэмэ, гушхъэлэжъигъэшхо зыхэль сатырхэр, тхылхэр, гупшысэр къылэклэкыштыгъэх.

Тыркубый къоджэ еджапIэм чIесызэ усэхэр ытхынир ригъэжъэгъагь, ахэр хэку гъэзетхэм, альманахэу «Зэкъошныгъэм» къащихутигъэх. Етланэ ныбжыкIэгум икъэбзэгъэх-хъалэлгъэ, изэфагъэ, щылэныгъэм ытхыгъэшо зэрэфэчэфыр, ежмыи Хэгъэгум, хэкум, цыфхэм апаемэ фэлъэкырэр зеришшэштир къызщыриотыгыгъэ усэ тхыль цыклоу «Жъохъохчэ» ытхыгь, къыдигъэгъагь.

Усэныр – тхъэтын, усэхэр – гукъэбзагъэм игъунджэх

Тхыльым усэ 40-м ехъу къидэхъагь, ахэм усаклом идунаельэгъукIэ, щылакIэм шылыкъагъэу фырилэр, уасэу ритырэр, цыфхэр зэрильапIэр, лъэпкын лъытэшыгъэу фишырэр къашыуагь.

Сэ ош пае, сихэку, тидунай сихэдагь:

Къыхэсхыгъэр зызаку – ар о сыгу пфигъэдагь.

«Тикъоджэ цыфхэр» зыфиоремкэ тхылъыр къызэуихыгь, цыфхэм лъытэшыгъэ-шхъялафэр рихэу, къоджэдсхэм яхуухъагъэ къигъэтхэу.

Пчэдыхж къэси тикъоджэ цыфхэм 1офым ымакъэ чэфэу къагъэу.

Насып гъэччыным мышшыжъэу пыльхэм

Тыгъэ плыжышхуу есрэр къядэу.

Сэльэгъу: шъуизэ, мэлэхъо лыжъым

Іхъогъухэр орэу ющым дегъэкъых; Пхъэлашэм тесхэу, нэфильэ жуагъом

Сэлам къарихзэ, калэхэр ежъэх...

ШылакIэм изэу хэти мэпсэу, юхэмэ нэфкэ тигъэр къялэу;

Тикъоджэ цыфхэм нэф къызэрэшъэу

Юфым ымакъэ чэфэу къагъэу.

Усэу «Уасэ зимишьэм» къышело плүнгээ-цифыгъэу ыгъотыгъэмкэ икуудажэ зэрэфэрэзэ:

Тикъуадж! Сыд пае пшюсюушэ-фына:

Убэгъу дэлльгъэу, уикъэлэ пакъэ

Шы уимыльэгъоу пшюшы о хъуна?! —

Бэми сшыгъахэп о уишшыагъэр...

Сылкэльырэкыфэ узэхэсшыагъэр,

Укыстегууихъэу сиопууми сшагъэр!..

Щылэныгъэ гъогушхохэм атхъагъэу

Шы слъэгъущыгъэ пшысэри, нан, къысфэлэж...

Сыкъыолъэу, къэмыу «лышхо ухуугъ» плю...

(«Къэмыу ар, тян»)

«Гур зыфаблэрэр» зыфиорэ усэри ным фэгъэхыгь, ар усаклом къуачэ къыхилхъэу ренэу къигот:

Къысфэлэгъагь чылэм къикъу тхыль тхъалэ,

Ихъарыфи къощашиоу зэлээфэ.

Сызэрэлээу къэшагъ ным ылэп – 1элл къисеты, 1эр шъабэу къыс-шеефэ.

Сиеджакэ, сиупсэф егъапэ,

Сегууңунэу ар гукъэ къэльво.

Ыльэгъуным къэхъопсэу сынапэ

Шэмбэт къэс ар гъогушхом къакъо.

Машлоу схэлтыр зыфаблэу сиылэм

Къуаччэу сиэр сэ зээлэ фэсхьышт,

Ишыклагъэ зыхъурэм, сикласэр,

Цыфхэр арышь сызыфэлэсүэрэ,

Гу шылыкъэр блэ пэтэ ястыщ.

Итхыльэу «Жъохъохчэ» къыдэхъа-

тьэхэ усэхэр зэкэ адигэбэз къэбэз-шьа-

бэкэ къэуагъэх, авторыр къэлакIэми

мы уахътэм, пшъэрэлт иныр – цыфхэм

щээфэ зэрафшылгээштир, ыгу ари-

тынэм зэрэфхэзьырээр – къашиуагь.

Тыркубый ежь къыгъешшагъэй эгъэджэн

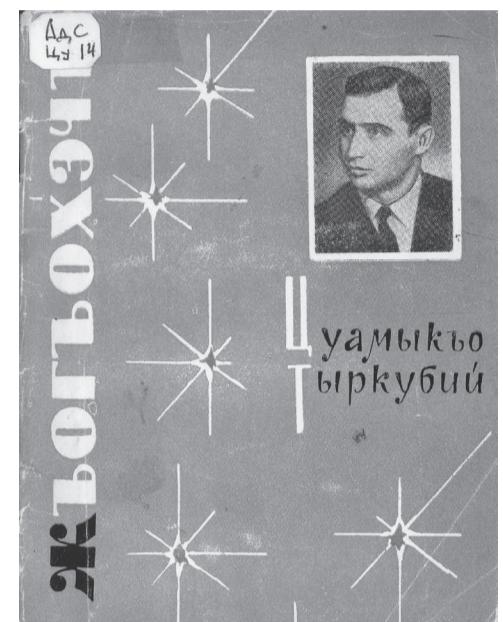
системэм, хэкум пае къэлэгэшэдже ка-

дрэхэм ягъэхъазырын ыкIи наукаам

ныбжыкIэхэр хэцэгъэнхэм дэлжъягь,

ежьми шэныгъэмкэ гэзагъэу, анахъэу

адигэ литературамкэ ыкIи ар хэгъэгү

Иапшъэхэм щитхъур зэряер къело:

... Джи Ѣылэжъэр, ау Ѣытми,

Мафэ къэси псынэ пкъэхэм

Щагу пэлчы зыщагъазэ.

Нэкоу къаргъоу, псынэ куухэм

Зэрчылэу агъэрэзэ.

Ишыагъэ пае цылфэм

Агъэлэлээу мыйрэу ало:

Псыр чычэгъым еухыфэ

Тхэклижыщтэл лыжъэу Лай!

(«Лай ипсынэхэр»)

Тыркубый шулыгъэгүм фэгъэхъыгъэх усэхэу ытхыгъэхами тхыльым чылпэ щагьотыгь:

«Гэхтэхэ бзыумэ сэ орэд къысфало»

— elo усаклом ыгу къигушууки. Етланэ нэмьык усам аш къышыпегъяшэ:

«Уизакью гум рихыгъэр о къихэх,

Шулыгъэгүм ихыору узиштэрэм».

«Сыдэу сшына» зыфиорэм макIэу игумэкI къыхэлукы:

... Сыдэу сшына – а зы пшьашъэр

Тито нурэу къытфээзигъ.

Шулыгъэгүм зэлэхээлэх, занкIэх, нафэх:

Шуикъэлапчэ сыкъыблэкээ,

Марышь, джыри усьэгъууг сэ...

Нэм къэзбагъэр зэрэкъэли!

Сыдэу щагум сыкъыдаплы?!?

Арэп, о гур, угузажьоу?

Удэклишта бгъэгүм машлоу?

Мы къэлапчээм зэ есэжьба,

Къэлэсэжьба, къэлэсэжьба...

(«Гур зыпльэрэм...»)

Гузэхашэхэр зэкэ сид ишыкIэми – прозэкIэ, е усэкэ, е пьесэкIэ къыриотыкыныш, уапашхъэ къизильхъан зыфызашокIыщтир бэл, анахъэу усэнэр зыхэлтир. Ау, хэтми, аш фэдэ зэчийр зымыгъэхъаульэрэх хъупхъэ. Шэныгъэлэжъышихуу Цуамыкъо Тыркубый изы поэтическэ тхыль закью «Жъохъохчэ» зыфиорэмкэ усэкло дэгэу хъун зэрильэхээлэжъышихуу къыгъэнэфагь, гукъэбзагъэр зишахъа-гъэх, ахэм зэкэ къытэшшэкыгъэ чыюпсыри, цыфхэри, 1офишэнри, нэмьыкI Ѣылэ-нэхээлэхэе, лъэпкын лъытэшэхэе, шулыгъэгүм гур къылхъабээ, улапекIэ узэригъапльэрэх къашыуагь, усэхэр сидигъокIи гум игъунджэхэба?!

МАМЫРЫКЬО Нуриет.

ает къалэм игултытэ, игукIэгъу къызээрэущхэрэм, иакъыл зэрэуцуо къызээрэнафэрэм ишысэх мы сатырхэр.

Ныр – нэ ыкIи псэ. Ар уилэмэ, убай, гуми зиэштишт.

Къэмыу ар, тян,
къэмыу «лышхо ухуугъ» плю,
Зэрэштиштигъэ хабээ, шъабэу ю

къысчишф,

Кыттегууихъээ тэ шум тыфээз-плю,

Зэшищым тянэу джи зышхъац сириф.

УакокI сибгъэччыежызэ орэдэу

Чэшырэ плюштигъэр ээ къысфыхэдээжь.

ыкIи къош литературэхэм зэрхъулээрэмкэ, лъэпкэ литературэхэм зызэриушхурэмкэ тхагъэ, т

ТЫГЬЭНЭБЗҮЙ

Кытфэшъаб

Нандышь

Кіләцыкlu рассказ

Фебагье зериль унагьюм исхэр щэгупсэфых. Асхад, Дамир, Дэнэф, Фаризат зэшвэшихуу цыкluх: Йорышлех, гүкэгүшлех, къом ибын дахэх. Адыгэ унагю кызэрихуухагэхэр къахэцы, къорэлххэр сабыйхэми, гъесагъэх. Пчедыжым зыр кызэрэущуу адрам туюложьзэ, къэзэрэгъэущих, къызыщэлтэхэш, іечъэлъячэхуу унэм къеуцох. Анах яklасэр янан, «Нандышь» palo, шу зэральгэгүрэри гъуащэрэп: гүлэхээз фызблэчых, шлонгъор фашэ. Цуакъэр кынфагъеуу, щигынхэр зырызэу кынфагъеуу, зырагъефапэ, лугушукхэу щиржынхэр фызблэчых.

Еж нанеу Гошэфыжь ылтээ тетэу, ышхэхэ зэрхэйми, сабийхуухэхэм ягультиг, яорышла-гэ, яоклэ-шыкluхэм агбатхэ.

Усэхэр зикласхэм апай

Ахэр пломэ, Нандышэ зишэжырэл, Iешлоу афиупщэрхыхынхтым, аригэшхыхынхтым дэшхахырэл, бэ къэштигью афызэблихырэл. Натрэф піэстэ фыжыбэз стырьор зэфэдэу якласх, афешы ренэу, щэм афыхелхэш, зэраупцыхъэу ашхи. Iешлу-шу дэгүххери (пенсиемкэ), мынэрысэ-куужьлэрысэхери къафарегъэхыхыш, алоупхухэ. Гүштиэу ариохэрэм яшьбэгъэ-фебагъэ, уиними, укагъеткlu. Къом исабийхэми янанэ, япложын имышын-кагъэу, шу алъэгъу, зэпабэххажы. «Нандышэ тэ зэкэ анах Iешлоу, дэгьбуу, дахэу щылэр кытфэшъэфы» алошь, ядэж узэрихъеу, кынчалатэ.

Тэклу къэштугъэмэ, Асхад ечъалэ: «Хүүжьищ, нан, хүүжьищ» ылозэ исабынбэлкэ, лэ шомбъю цыкlu ылтэгуган-

Хэвшыкlu тикымафэ къэшьбагъ мы аужырэ ильэс зыбгүпшын. Ар Тхээ юф.

Мары агуурэ щилэ мазэр ыклем фэктэ: нахыбэрэм чыр гүшъэ, фабэ, тыгъэпс. Загъорэ къыблэ-къохъепэ жы фабэр харзээз, еужырэу къечъекы, ылэ къыкырэп епхуатэ, зэрэдээ, ефы, шлонг етэкъ... Етланэ пшыгъеу мэуу, дунаир зэ шьхаклэ зэтекъэ, жыстырыр, хыаку плтыгъэ ужэу, къетупщи, ошхышхор ашт къыклем

льэктэ. Щуаныжъ улубыгъеу уашьор къегъольхэх, чэц-зымафэм зээлмийн къещхы, «осыр» ыцэ къодьеу маклэу ашт къыхутысыкы, ау еплтыгъо-льэгъуу уифэрэп, от-пстытыр цыф лъакъохэм уцнынжыгъэхэу зэрафэ. Тинасыпир, тыгъэр къыкыкы, нэрэ-лэрэм рельпынкы, чыылэп. Ауми, къымафэм джыри къильын амал ил. Псауныгъэ хэти илмэ, кли, жын сид къин апильына?!

дже щефэ. Сид узи сабыим пшигъэгъупшэнба!

Дамири «лы» закл, зэшоющыгъэ-игъэпцыкыкыгъеу, цыклюми, пкыништыгъэ занкэ ил, псаумэ, пшашьэмэ зэттирахыре къэлэ иштигъэ хъущт. Ашт шыпхуу нахыкитур егъэорышэ, унэр зэуарегъэхы, джэгуальхэр къарегъэшыпхыхых. Етланэ куоу, къынхэмэ, Нандышэ къынзэремыкүүштэр apelo, гъескло шыпкы къэлхүүр.

Ильээс 3 — 4 зыныбжь Дэнэфре Фаризатрэ таьникъ заулеклэ мэласэх, етланэ удэлкэешигтмэ, орэд къэлпощтмэ, къеблагь! Асхад нахь къыгурэш, «шъууцу!» ылоу, ынэ афегъэлае, ау апильышхоп. Ежыр апэрэ классым исышь, зегъэлэ. Дэгьоу еджэ, шэгъюшу къыфэхъу, Нандышын, имам-ипапи егъэгушох. Къэлтэн-дэноныр хэль, ишэн. Усэхэр, пшигъэхэр бэу ешлэх, хынсапри ыгу рехэы, сурэти ешлы. Нысхъапхэм анах юф зимишэхэр Дэнэфре Фаризатрэ арых. Орэдир якласх, түми къалыкы, телевизорым къынорэ-къытырэ щы-

иэмэ, зыхагъэнээрэп. Янани, ны-тихэри анахъеу зыгъэгушохэрэп сабийхэр шу зэрэзэрэлгэгъхуу, зэрэзэфэгумкыжхэрэп ары. Анахъеу зишүаагэ къаклорэр Нандышэ унэм исыхэх зыххэхэклю пшигъэхэр, таурыххэр, къэбар цыклюхэр, гүшьлэххэр, къоджэхь-къоджэххэр къафилатхэу, зэраригъашлэххэр арыкэ мэгүгъэх. Унэм ис нахыжхэм яшыклем-lyaklэ,

Ильэсиклэ мэфэк зыгъэпсэ-фыгъохэр къырагъэхыхыхэу, цыклюни загъэхъупхъе: еджэ-нэм, юфшэнэм егугъу, за-гъэчаны. Гүхэль зиэр щысыгъо ифэрэп. Аузэ мафэхэр, къымафэм makloх. Хэвшыкlu ма-фэм къыххэхъожыгъ, нэфынэу унэмэ такырэхы, лъэнэнэфу тарэхъажы. Ашт гур нахь кын-дешаа. Шэхэу гъатхеу дунаир зыдэлжэхъирэр къызэрэссынтир зэхатшлэу, туу мэшү.

КЛУБЭ ЩЭБАН

Лъэрьичь

Гүучи лъэрьичъэри егъаджэ, Мыл къэбзаэр зэпегъаджэ — гъадж, гъадж, гъадж. Гүучи лъэрьичъэр егъатхэ, Зэшиблы жыуагъор къытыретхэ — тетх, тетх, тетх.

Іажэ цыкlu

Іажэ цыкlu Iепашэу юшхэе цыклю дешаа, — дэш, дэш, дэш. Пэло цыкlu натлэм тесэу йажэм исэу къечъехы — хых, хых, хых.

ПШЭНКЛЭ ГҮЭШЛЭГЬОНЫ

Псым щымышынэрэ чэтыу лъэпкъ

Чэтыу ини щыри къэбзэл-лъабзэхэу ало-ми, лъэшшэу псым щэнхынх ыкли ахэр бгээ-пскынэу уалмыххэмэ на-хышу, псыр яklасэпшь, узэхачунт-хъэшт.

Арэу щыт нахь мышэмэ, чэтыу лъэпкъхэм ахэтых зыгъэпсийнх ыкли псым щыдэгъунар зишэнхэр. Ахэр къэлпланхэр арых. Къэлпланхэр — чэтыу пстэумэ анах иных, анахъеу тэтыеу уссурийскэр. Ашт килограмм 320-рэ къечэччи. Къэлпланхэр клочлэхху ыкли шэктэ бэлахь, мэзэм хэс пстэури щэнхын. Чэши мафи ар къеклокы, мэзэктэ. Зэктэ ичылпэ-псэуплэ

хураау къеклухъэ, псэушхъэм чэц-зымафэм километрэ 80 — 90-рэ ekly. Үнэхэри ытхаклумхэхэри чаных, мэр дэгъо ешэ.

Псыр къэлпланхэм лъэшэу иklас, нэмийк чэтыуух афэмыдэу, фэбэшхо лъэхъаным псым зыщегъэучылатэ, сыхват пчагъэрэ хэлжин ельэкы, есъкли ешэ, къин къыщымыхоу псыххошхохэм арысыкын ельэкы.

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр МАМЫРЫКЪО Нуриет.

Спортым щыцІэрыІохэр

ИнэпльэгъукІэ агурэІо

Мыекъопэ волейбол командау «Динамо-МГТУ-м» икапитанэу, Адыгэ Республикаем физкульту-рэмкіэ ыкІи спортымкіэ изаслужене ІофышІеу Кьошк Русльян имэфэкІ мы мафэхэм хигъунэ-фыкыгь.

Спорт еджапІэм зыщигъесэ-нэу Кьошк Русльян зеублэм, тренерэу Александр Родионовыр ипащэу волейболым ишъэфхэм защицгэгъуазэштыгь. Зэрэшто-гъешІгъоным къыхкіеу уахь-тэу спортым пэутигъахъэрэ ма-кіеу къышыхъуштыгь. Зэнэко-кухэм ахэлжээнэир, аэрэ чыпІэхэм афэбэнэнир шэнышу зэрэфхэхъугъэр тренерым ылтэ-гъуштыгь.

Ильэс 19-м итэу Р. Кьошкыр СКА Ростов-на-Дону рагъблэ-

гъагь. Илэпэсэныгъ хэпшыкіеу хигъехъуагь. Гуетыныгъ хэлъеу тоф зидишІэхъызэ, команда зэ-фэшхъафхэр къылыгъилэштыгъэх. Краснодар волейбол командау щызэхашагъэм ипащхэр къеджэхи, къизэрэшыгугъихэрэ къырауагь.

Иштихъу щаригаю «Динамо» Краснодар Р. Кьошкыр зэрэш-шІэрэм янэ-ятэхэр ыгъегушо-штыгъэх. Ятэу Нурбый спортым пыщагь, Краснодар клоэ зэлукІ-гъухэм яппэу бэрэ къыхкыгь. Ставрополь икоманди Кьошк Русльян щешагь.

Адыгэ къэралыгъо университе-ттын физкульту-рэм дзюдом-рэмкіэ и Институт Р. Кьошкыр щеджагь. Тренер цэрилуу Аышыбэкъо Мухьамед а лъэхъаным Кьошк Русльян къыщихъую бэрэ зэхэтхыгь. Студентхэм якомандэ хэтэу зэнэко-кухэм ахэлажьэу эзээрэлтэгъугъэр.

Аужырэ ильэси 7-м Кьошк Русльян «Динамо-МГТУ» Мыекъуапэ икапитан, Урысыем иапшъэрэ куп щыкторэ зэнэ-къокум щешэ. Мэфэ заулэ-кіэ узакІэбэжьэм, «Технолог» Белгород ешІэгъуитуу Мыекъуапэ щырилагь. ЗэлукІэгъуитури хвакІэхэм ахын ямурадыгь.

Алэрэ зэлукІэгъум ия 3-рэ

едзыгъ тъэшІэгъонэу куагъэ. Гумэкыгъо хэлъеу пчагъэр лъыкІуатэштыгъ: 25:25, 26:27, 29:29, 31:31, 33:31. Даниил Чер-нышовыр, Никита Турсковыр, Юрий Пичуевыр, Никита Филипповыр, нэмэкіхэри теклоныгъэм яшыпкэу фэбэнагъэх. Ешлаклохэм тафэрэз, волейбол дахэ тырагъэлтэгъ. Тиешлаклохэм илэпэсэныгъэкіе Кьошк Русльян нахь къахэшыгь. Ха-гъэм нахь лъагэу зильтээз иэ-гуаор зэкидзэжыгъыгъ, зэхэ-шэн юфыгъохэм щысэ къаши-гъельягъозэ игъусэхэр зылтиш-штыгъэх. Русльян хъагъэм шхъа-рыгъызэ Иэгуаом лъешэу зеокіэ, «Технологы» иешлаклохэм амалынчъэхэу къэлъагъо-штыгъэх — Иэгуаор къызэкадзэ-жын амьльэкіеу ешланлээм тэ-фэштыгъ.

«Технологы» ятлонэрэ зэлукІэгъум зыфигъэхъазырын ыльэ-кыгъэп, 3:0-у «Динамо-МГТУ-м» теклоныгъэр къидихыгь.

— Кьошк Русльян Кавказ шьольтырэм зэрэшаптугъэр ишчи-зэнэгъэхы, — къыти-луагь «Динамо-МГТУ-м» итренер шхъаалэу, Адыгэ Республикаем изаслужене тренерэу Павел Зборовскэм. — Командэм ар икапитан шылыкь. Ешлаклохэм

гукІэ затыриштыкырэп. Бэкіе аш-нахыкІэхэр «Динамэм» къыды-хэтих, шьабэу адэгүшүэ, нэплэгъукІэ ариорэр псынкіеу къа-гурэло. Ешэгъум игъэзеклонкэ Русльян іэпэлэгъу къысфэхъу, лъешэу сүфэрэз. Гукеэту хэль. Адыгэ шэн-хабзэхэр зэригъэ-льяпІэхэрэр щылэнгъэм щытэ-лэгъу.

Мыекъуапэ щыклохэрэ ешІэ-гъухэм Кьошк Русльян ишхъэ-гъусэ, ишъеуитуу, ятэ тащылокіэ. Спортым гукІэ хэшагъэх. «Дина-мо-МГТУ-м» теклоныгъэр къызы-дихыкІэ ягушо-гошкуу, Русльян имызакью, командэм хэтхэм гүшүэ фабэхэр аралох. Русльян икланлэхэр нарт шьаох, ахэр цы-фышу зэрэхъуштхэм тицыхъэ тэлэгъу.

Адыгэхэм волейбол ешІэуу къа-хэкырэр бэл, аши Кьошк Русльян егупшысэ. Дзюдор е самбэр къыхихынэу, футболым пыщагъэ хуунэу амалхэр имызагъэхэу тюрэп. Арэу щитми, волейболым зыкыщигъотыгъ, спортышом ныбджэгъубэ щырил, цыфышу-хэм бэрэ зэралыкІэром егъэгушо.

Русльян, мэфэкыбэ джыри хэбгээнэфыкынэу, уимурадхэр къыбдэхъунхэу, нарт бэгъашэхъунхэу Тхъэм тыпфельэу.

Сурэтым итэу: **Кьошк Русльян.**

Гандбол. Апшъэрэ купыр

Тагъэгугъэ

«АГУ-Адыиф-2» Мыекъуапэ — «Кубань-2» Краснодар — 31:29 (17:14).

Щылэ мазэм и 19-м республикэ спорт Унэшхуу «Ошыутенэм» щызэдешшагъэх.

Зезыща-гъэхэр: А. Саблев, В. Соколов.

«Адыиф-2»: къэлэпчэутихэр: Толмачева, Силантьева, Скнарь; ешлаклохэр: Баева — 3, Кучеренко — 7, Кази-ханова — 5, Дмитриева — 5, Кожубекова — 1, Пуленко — 3, Морозова — 5, Кириллова — 2.

ЗэлукІэгъур кіэухым зыфэком, тиешлаклохэм нахыбэрэ тагъэ-гумэкыгь. Пчагъагьэр: 20:17, 21:18, 22:22, 24:25, 25:26. Д. Казихановам хъагъэм Иэгуаор редзэ — 26:26. «Кубань-2-р» тапэ ештыжыгь: 27:28, къынагъэр та-ки-кы 4. Д. Казихановар сэмэг-бгүм ашылкіэкы, къэлапчъэм Иэгуаор дедзэ — 28:28. «Кубань-2-м» метри 7 тазыр дзы-хъохэр тьогогьуу 2 егъэцакІэх.

Е. Толмачевам Иэгуаор къызэк-дээжы. Ю. Кожубековар ыпэкІэ иллы, Иэгуаор А. Пуленкэм ри-тыгь, Аннэ хъагъэм Иэгуаор ри-дзагь — 29:28. М. Кучеренкэм тазыр дзыгъо-кэ пчагъэм хегъа-хьо — 30:28. Д. Казихановар ухумаклохэм апхырыкли, къэла-пчъэм Иэгуаор дидзагь — 31:28. «Кубань-2-м» кіэухым пчагъэм хигъехъуагь, ау теклоныгъэм фэ-бэнэнэу уахтэ щылэнгъигъэп.

Ятлонэрэ ешІэгъур

«Адыиф-2» — «Кубань-2» — 27:29 (12:16).

«Адыиф»: къэлэпчэутихэр: Толмачева, Силантьева, Пивнева; ешлаклохэр: Кучеренко — 5, Морозова — 3, Казиханова — 6, Дмитриева — 5, Кожубекова, Пуленко — 1, Мельникова — 2, Логвиненко — 1, Кириллова — 2, Баева — 2.

«Кубань-2-м» Фисенкэр, Кисловар, Федоренкэр, Романенкэр нахь къыхэшыгъэх, къэла-пчъэм Иэгуаор бэрэ дадзагь. «Адыиф-2-м» итренер шхъаалэу Никита Голуб ешІэгъур дэгъоу зэхижэнэйн пыль. Сэнаущыгъэ зыхэлхъэм зыкызэуахы-щтэу, суперлигэм щешшэштхээлэйтэ.

Сурэтым итхэр: Мария Кучеренко, Екатерина Толмачевар, Диана Казихановар, Юлия Кожубековар.

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТЫЛН Нурбий.

Зэхэзыщагъэр ыкІи къыдэзы-гъэкІырэр:

Адыгэ Республикаем лъэпкэ ИофхэмкІэ, ИэкІыб къэралхэм ашы-псэурэ тильэпкэ-гъухэм адьярэз эзхы-ныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жыгъэм иамалхэмкІэ и Комитет

Адрессыр:
ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдэ-шыІэр:
385000,

кь. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приимнэр:
52-16-79,

Редакцием авторхэм къа-лихырэр А4-кІэ заджэхэрэ тхъапхэу зипчыагъэкІэ 5-м емыхъухэрэр ары. Са-тырхэм азыфагу 1,5-рэ дэлтээ, шрифтыр 12-м нахь цыкынэу щытэп. Мы шапхъэ-хэм адимыштэрэ тхыгъэхэр редакцием зэкігэхкІожых.

E-mail: adygvoice@ mail.ru

Зыщыхыхъатыгъэр:
Урысы Федерацием хэутийн ИофхэмкІэ, тел-радиокъэтын-хэмкІэ ыкІи зэлъы-ІэсүкІэ амалхэмкІэ и Министерствэ и Темир-Кавказ чылгэ гъэйоры-шапI, зэраушыхъатыгъэ номерыр

ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхахытэр
ООО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
кь. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

ЗэкІэмкІи
пчагъэр
4300
Индексхэр
П 4326
П 3816
Зак. 145

Хэутийн узьчи-кэлхэнэу щыт уахтэр Сыхъатыр 18.00
Зыщыхыхъатыгъэхъ уахтэр Сыхъатыр 18.00

Редактор
шхъаэр
Дэрбэ Т. И.

Редактор шхъаэр
игуадзэр
Мэцліэкъо
С. А.

ПшъэдэкІыж зыгъэхъазырыгъэр
Хъурмэ
Х. Х.